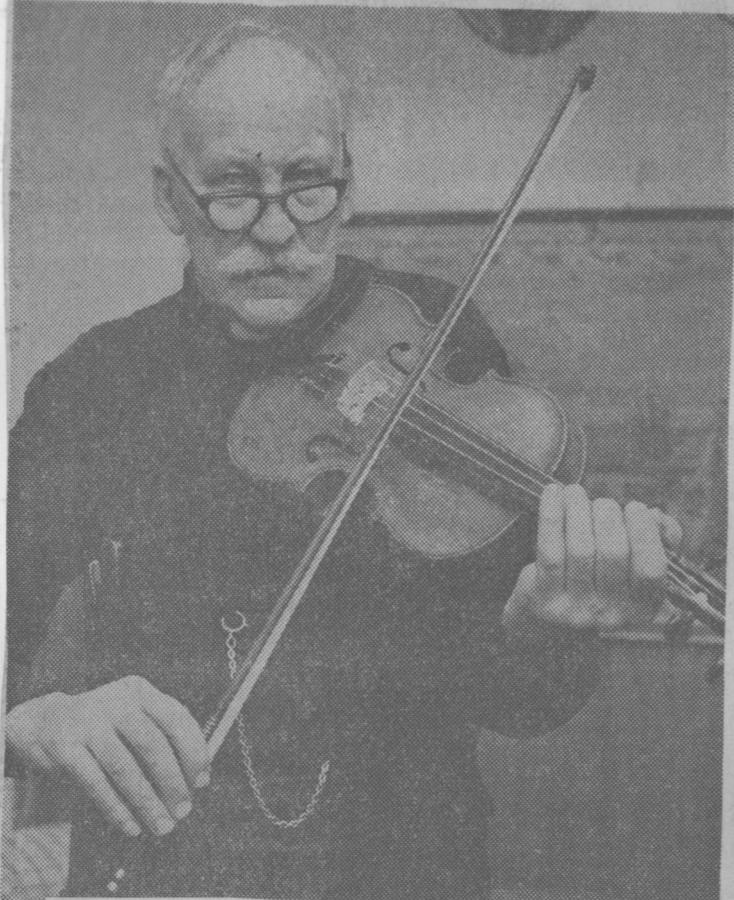

"En spelman skall spela ensam"

DAGENS NYHETER Onsdagen den 14 April 1965

F riksdagsmannen Per Orgård har lagt ner ett stort arbete på att bevara fäbodlar. Han samlar koskällor också.

— Det är fel att ha spelanslag på 20—30 personer, säger "Nisch Orsa", som gått igenom över 22 000 svenska folklåtar.

Hembygdspris till målare som kartlagt folkmusiken

Hör på den här gamla vallvisan som en bopiga sjöng i Gissjöbodarna i Torp. Nu börjar hon först med att locka: "Kossera mina kom . . ." Men korna kommer inte. Då befäller hon: "Kom hem — kom hem." Och så ger hon en förklaring varför. Solen sjunker bakom bergen.

Spelmannen och måleriarbetaren Nils Olsson i Sundsvall har fått den förmåliga plaketten av Samfundet för hembygdsvård för sina "banbrytande insatser för den svenska folkmusikens främjande". Nisch Orsa har gjort en märklig forskargärning. Förutom de tusentals uppteckningar av folkmusik han själv gjort har han också varit med att gå igenom över 22 000 låtar och hjälpt till att bestämma varianterna av svenska folklåtar och varifrån de kommer. Han behöver inte spela melodierna, han läser dem direkt från nothäftet.

Men han kan spela också på sin "gamla fiolklappa", som han själv säger, så takt lyfts, och polskor och valser, bak-mäs och brudmarscher fyller värvallen med skälvande toner.

När jag började studera de gamla fäbodlåtarna och deras berättande innehåll om det dagliga livet på fäboden så fann jag att det är kvinnorna som i fäboden skapat det vackraste och innerligaste som vi har i vår folkmusik.

Vi duktiga karlar har ju för all del gjort låtar vi också, men i de flesta fall när det har blivit en bra låt så har motivet till den lånats från locklåtarna, kökarna, lurilåtarna, utom de gånger för-

stås då Hin Håle, Näcken, Skogsfrun och Vittran varit läromästare. Dessa låtar har i regel endast kuriosavärde, men de berättar på sitt sätt hur våra förfäder tänkte, trodde och levde i sina föreställningar om onda makter.

Polskan

På 1500-talet kom polskan in till Sverige, men den omformades att passa svenska förhållanden. Då blev det åttondelss polskor och triolpolskor. Jag minns hur min far satt och trallade med Håll-Elis — polskor som de lärt i Orsa i Finnmark.

Nu skall jag spela en brudmarsch efter Spel-Jöns i Sjöde. Hör det djupa ekot efter klapp-tonen i kyrkklockan. Spelmannen har gjort den första reprisen för brudgummen, den är kraftigare och manhaftigare — hör här — och så den andra reprisen för bruden — den är blygare och finare.

Nisch Orsa ömsom spelar och berättar — han lägger ifrån sig fiolen och håller en liten kulturhistorisk föreläsning. Folkvisans Sverige passerar revy.

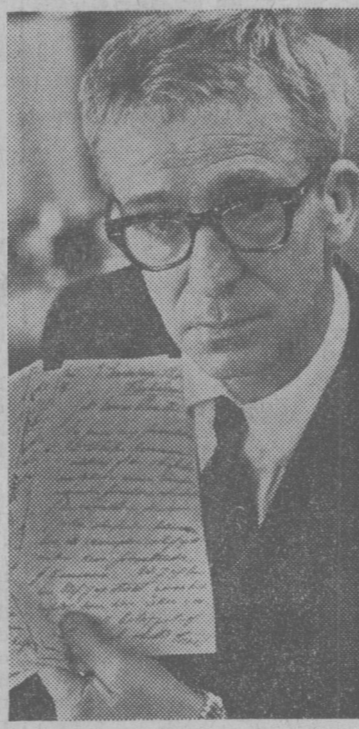
Den är mycket märkvärdig den här brudmarschen, fortsätter Nisch Orsa. Här finns en oändlig blandning av dur och moll, halv-toner i dur och molltoner som går

tillbaka nästan till den doriska skalan.

Naturligtvis skall man inte ha stora spelanslag på 20, 30 personer, så det bara gnäller och surrar och folk hånar och talar föraktfullt om "knätofs" och "hemvävt". Våra folkspelmän spelade ensamma eller möjligen två. På de stora brölloppen förr i tiden, som räckte åtta, tio dagar, fanns det ofta ett tiotal spelmän. Men de spelade en och en! De kunde spela och fångla sin publik. Det blir en stor skillnad så fort det blir konstnärlig stråkföring och intonering — då är det inte folkmusik längre, då är det enklare underhållning.

Bak-mäs

Väst i byarna här i socknarna träffade jag gamla spelmän som kunde son-polskor och bak-mäs. Då står flickan och pojken vända åt var sitt håll, men jämsides. I regel efter åtta takter finns en övertalig takt, den nionde, här skall kavaljeren visa sig duktig — han hoppar rätt upp i luften och knäpper med fingrarna och slår ihop klackarna så det smäller — är han riktigt skicklig så hjular han eller slår en frivolt, tar tag i flickan och dansar i rätt takt igen. Gör om det i en nutida dans! För

Fotografen Eric Ericsson med några brev från Jenny Lind.

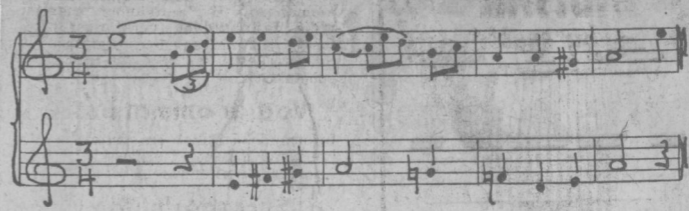
resten nutida — huvalligen — då de dansar tango så dansar de än efter de argentinska herdarnas folkmusik, samba, rumba och allt vad det heter, än efter brasiliansk, kubansk och mexikansk folkmusik, och när de dansar jazz så är det negerlavarnas folkmusik.

Ljudet i ett kohorn som hanteras rätt kan låta som en underbar cello och en sålppipa om våren i lövsprickningen — finns det något mera poetiskt?

Spelmannen i Sundsvall, 78 år gammal, är själva folkmusikens Sverige.

DAGENS NYHETER Fredagen den 9 April 1965

Dagvisa över Klara

Temat ur Hugo Hammarströms signaturmelodi för klockspelet i Klara kyrka.

I höst får Klara kyrka ett eget klockspel, som skall klinga högt över trafikbullret i city, spegla kyrkoåret med gamla och nya koraler och sända ut en egen ljus signaturmelodi som kontrast till den tunga Orjanslåten från Stads-hustornet. Spelet, med 35 klockor, kostar 275 000 kr. Det har donerats till kyrkan av grannarna i city-varuhuset, direktör och fru Gösta Ahlén.

Kantorn i Klara, musikdirektör Hugo Hammarström, har komponerat signaturmelodin med utgångspunkt i den kristliga dagvisan, "Den signade dag", men melodin är en annan än den som nu sjungs till psalm 425 i vår psalmbok och rytmen är livligare. Musikdirektör Hammarström har nämligen utgått från den sk Moraversionen, som tack vare Per Karin Andersdotter, Finn Karin kallad, i Risa by kunde bevaras och upptecknas åt eftervärlden i slutet av 1800-talet.

Dagvisan i Moraversion anses vara den bäst bevarade av de provinsiella tolkningarna. Den fanns med i "gambel botjen", som de gamle använde vid sina andaktsstunder när kyrkan påbjudit nya psalmer.

"Then signade dagh som wij nu här seen" är ursprungligen en signelse, en besvärjelseartad bönesång. Namnet "Dagvisa" innebär morgonsignelse.

Den melodi som skall klinga i Klara är en förkortad och bearbetad version av Morapsalmen, en kort melodislinga med höga silvertoner.

Vem som skall spela signaturmelodin och koralerna vet man ännu inte. Sverige har ingen skola för klockspelare. Kyrkoherden i Klara, David Svenungsson, som alltså söker en klockspelare, har hittills under sina efterforskningar kommit fram till att Sverige hyser två: domkyrkoorganisten i Västerås, Hugo Melin, och komminister Lars

Holmbäck på Gotland. När man anskaffat klockspelare hoppas man också kunna ge klockspelskonserter.

Kyrkoherde Svenungsson överväger att låta klockspelet klinga fem gånger om dagen, kl 9, 12, 15, 18 och 21, de gamla kanoniska tidpunkterna, då man läste tidgård. Man vill dock inte störa Orjanslåten vid 12-slaget. Skulle de båda klockspelens toner flyta samman, lovar man i Klara att böja sig för Orjan.

Samfundet för hembygdsvård har delat ut sina belöningar för året. Följande personer får plaketten: nämndeman Johan Ahlin, Klippan, fröken Siri Bergquist, Ekshärad, riksdagsman Rudolf Boman, Stora Hultrum, fotograf Eric Ericsson, Nacka, folkskollärare Sigfrid Eyton, Mölndal, målarmästare Nils Olsson, Sundsvall, riksdagsman Per Orgård, Järvsö, tandläkare Marianne Schartau, Höör, hemslöjdskonsulent Ann-Marie von Stockenström, Stjärnhov, och kyrkoherde Bertil Wågström, Alnö.